

GLOBALLEŞME VE DEVLETLERARASI REKABET

Coşkun Can Aktan

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
e-posta: ccan.aktan@deu.edu.tr

İstiklal Y Vural

Afyon Kocatepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
e-posta: istiklalvice@gmail.com

Özet

Devletler – ya da milletler, ya da federal ve/veya üniter devlet yapısında idari birimler- tıpkı özel sektörde işletmeler gibi rekabet edebilirler mi? Bu çalışmada bu temel sorunun analizi yapılmaktadır. Öncelikle, idareler-arası veya devletler-arası rekabet konusu ele alınmakta ve daha sonra da bu konuda literatürde dikkati çeken bazı teoriler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Globalleşme, rekabet, idarelerarası rekabet, devletlerarası rekabet
Alan Tanımı: İktisat

GLOBALIZATION AND COMPETITION AMONG GOVERNMENTS.

Abstract

Should governments – or nations or intergovernmental jurisdictions either in a federal and/or unitary government system- compete like business rivals in private sector. This main question is the subject matter of this study. This essay aims to explore the main theories competition among jurisdictions and competition among governments.

Keywords: Globalization, competition, competition among governments
JEL Code: F60, F61, F62

1.GİRİŞ

Globalleşme, teknolojik gelişme ve yenilikler her alanda rekabetin doğasını köklü bir biçimde değiştirmektedir. Firmalar rekabet güçlerini artırmak için içinde buldukları endüstrinin koşullarına ve ürettikleri mal ve hizmetlerin niteliğine bağlı olarak farklı alanlarda üstünlüğe sahip olmak ve bu üstünlüklerini sürdürüebilme yeteneğini muhafaza etmek zorundadırlar. Rakiplere kıyasla maliyet, fiyat, kalite, hız ve yenilik avantajına sahip olmak belirli bir dönem için ve belirli ürünler için rekabet üstünlüğü oluşturabilir. Ancak rekabet gücünün sürdürülebilir olması için sahip olunan avantajların gelecekte de elde edilebilir olması gereklidir. Gelecekte üstün bir rekabet gücüne sahip olmak ve bunu sürdürüebilmek firmanın kendi örgütsel yapısının yanı sıra kullandığı ve gelecekte kullanacağı teknoloji, bilgi yönetimi ve yenilik ve icatlar sistemine de bağlıdır. Öte yandan, firmaların başarısı kendisi dışındaki bir çok faktörden etkilenir. Firmanın içinde bulunduğu ve faaliyetlerini gerçekleştirdiği ortam son derece önemlidir. Bu ortamın rekabet gücünü artırmaya ve sürdürmeye elverişli bir yapıda olması gereklidir. Dolayısıyla beşeri kaynakların temin edildiği toplumsal yapı, firmanın üretim ve diğer faaliyetlerini gerçekleştirdiği piyasanın ve ülkenin sahip olduğu koşulları ve firmanın rekabet gücünü belirleyen faktörleri (fiyat, maliyet, kalite v.b.) büyük ölçüde etkileyen kamusal müdahalelerin ve makro-ekonomik ortamın niteliği firmaların özellikle orta ve uzun vadedeki başarılarını büyük ölçüde etkiler.

Bir firma, ancak rakiplerine kıyasla uluslararası piyasaların talep ettiği standartları karşılayan mal ve hizmetleri daha düşük maliyet ve fiyatla daha yüksek kaliteyle üretebilirse ve bu özelliğini mümkün olduğunca düşük maliyetle yenilik ve icatlar yapmak suretiyle muhafaza edebilirse rekabet gücünü gelecekte de sürdürülebilir. Mevcut dönemde uluslararası rekabet gücüne sahip olmak büyük ölçüde firmalardan kaynaklansa da, rekabet gücünün sürekliliği özellikle dış çevre ile etkileşimi gerektiren yenilik ve icatlara bağlıdır. Piyasa dışı etkileşimlerin önemli bir kısmı ise kamu kaynaklıdır. Kamu müdahalelerinin ve iktisat politikalarının temel amacı ekonomik refahın artırılmasıdır. Uzun vadede iktisadi refahın sürdürülebilmesi ise büyük ölçüde ulusal düzeyde rekabet gücüne sahip olmaya bağlıdır. Bu noktada firmaların içinde faaliyet gösterdikleri makro-ekonomik

ortamın firmaların rekabet güçlerini artıracak ve sürdürebilmelerini sağlayacak bir niteliğe sahip olması gereklidir. Firmaların rekabet güçlerini önemli ölçüde etkileyen kamu kesiminin, ulusal düzeyde rekabet gücünü sosyal dampinge başvurarak, ulusal para biriminin değerini düşürerek, bütçe açığı ve dış ticaret açığı vererek yani ulusal refahı ve yaşam kalitesini geriletirerek sürdürmemesi lazımdır. “Bir ülke, serbest ticaret koşulları altında dış ticaretini dengede tutarak ticaret ortaklarınıninkine eşit bir reel milli gelir büyümesini sürdürebiliyorsa rekabet edebilen bir ülkedir” (Markusen, 1992:8). Bu anlamda ülke düzeyinde rekabet gücü, bir ülkenin, serbest ve adil piyasa koşulları altında, bir yandan uzun vadede halkının yaşam kalitesini artırırken; öte yandan, uluslararası piyasaların koşullarına ve standartlarına uygun mal ve hizmetleri üretebilme yeteneğidir (OECD, 1992:237). Uluslararası rekabet gücünün artırılması, üstün bir verimlilik performansına, ülke kaynaklarının yüksek reel ücretlere sahip olan iktisadi faaliyetlere yönlendirilmesine, rakiplere kıyasla rekabet gücü üstünlüğü sağlayacak ve bu üstünlüğün muhafaza edilmesini kolaylaştıracak yenilik ve icatlarda bulunma yeteneğine bağlıdır.

Porter’a göre ülkeler rekabetçi üstünlüklerini sürdürebilmek için belirli koşulları yerine getirmek zorundadırlar (Daniei ve Ellis, 2000:1192-1193). Öncelikle, müreffeh olmak ve bu durumu sürdürmek isteyen bir ülke, kalkınma stratejisini yenilik ve icatlara dayalı olarak belirlemeli ve ekonomisinin yenilik ve icatlara dayalı yapısını muhafaza etmelidir. İkinci olarak, ülkenin sahip olduğu uluslararası rekabet üstünlüğü, temel üretim faktörlerindeki bolluğa (üretim faktörleri yoğunluğu) dayanmamalıdır. Zira faktör yoğunluğuna dayalı bir üstünlük, hem uzun vadede sürdürülebilir değildir, hem de yaşam standartlarını istenildiği ölçüde ya da yenilik ve icatlara dayalı olarak rekabetçi üstünlüğe sahip olan ülkelerin düzeyinde artırmaz. Sürdürülebilir ve yaşam standartlarını azami ölçüde artıran bir rekabetçi üstünlük; yenilik ve icatlar, farklılaşmış ürünler ve marka ve planlama yoluyla yüksek bir kalite düzeyine ulaşan endüstri ve endüstri kümelenmeleri ile elde edilebilir. Üçüncü olarak, bir ülkenin refahı, şirket merkezi kendi ülkesinde olan firmaların performansına bağlıdır. Bu nedenle ülkeler firmaların kendi ülkelerinde yerleşmelerini destekleyecek ve kolaylaştıracak bir

strateji izlemelidirler. Dördüncü olarak, refaha ulaşılması ve bu refah düzeyinin sürdürülebilmesi için firmaların güçlü elmasa sahip endüstri kümelenmelerinde faaliyet göstermesi gereklidir. Devlet, endüstri kümelenmelerinin gelişmesini sağlayacak elverişli ortamı sağlamalı ve buna uygun sanayi ve teknoloji politikaları uygulamalıdır. Nihayet, yurtdışına yönelik doğrudan yabancı yatırımlar, yatırımı yapan endüstrinin rekabet gücünün ve ülkenin refahının; içe yönelik olanlar ise yaşam standartlarının düşüklüğünün ve rekabet gücü açısından görece zayıflığın bir göstergesidir. Ülkeler refahlarını ve yaşam kalitelerini artırmak için yatırımlara elverişli bir iş ortamı oluşturmak ve yabancı yatırımları cezbetmek; uzun vadede müreffeh olmayı sürdürebilmek için yurtdışında yatırım yapabilecek güçte yerli firmalara sahip olmak zorundadırlar.

Rekabetçi üstünlüğün sürdürülebilirliğini sağlamak için gereksinim duyulan bütün bu çabalar, sadece firma düzeyinde değil her düzeydeki idareler arasında yaygın ve yoğun bir rekabetin oluşmasına yol açmaktadır. Kendi aralarında dünyanın her tarafındaki piyasalarda kıyasıya bir rekabete tutuşan firmaların yanı sıra kendi sınırları içinde yerleşen firmaların rekabet güçlerini ve dolayısıyla kendi vatandaşlarının refahını artırmak isteyen idari birimler de kendi aralarında yarışmak zorunda kalmaktadırlar. Globalleşme sonucu ulusal sınırların geçişgenliği arttıkça; kişi, mal ve sermaye önündeki engeller tedricen ortadan kalktıkça ve yeni piyasalar, firma yapıları ve idari birim yapıları ortaya çıktıkça rekabetin yapısı ve doğası da değişmektedir. Dışa açık bir ekonomik yapıda firma davranışları değiştiği gibi devletlerin ve diğer idari birimlerin rolü de köklü bir biçimde değişmektedir. Günümüzde ve gelecekte yaşam kalitesinin artırılması ve global refahtan daha fazla pay kapılması sadece firmalar arasındaki rekabete bırakılamayacak kadar hayati öneme sahip bir konudur; günümüzde üretim faktörlerinin elde edilmesi için firmaların yanı sıra şehirler, yerel yönetimler ve devletler kendi aralarında kıyasıya rekabet etmektedirler. İktisadi kalkınma için kendi aralarında rekabete girişen idari birimler (şehirler, yerel yönetimler ve devletler) vergi başta olmak üzere her türlü mali tedbiri, mal ve hizmet üretimini ve her türlü düzenlemeleri (regülasyon ve kontroller) kendilerine rekabetçi üstünlük sağlayacak bir araç olarak kullanmaktadırlar (Wildasin, 2003:172-73).

2.DEVLETLERARASI REKABET TEORİLERİ

İdarelerarası rekabet, benimsenen varsayım ve teorilere göre farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Genel anlamda idarelerarası rekabet, herhangi bir idari birimin kıt kaynakları ele geçirmek ve maliyetlerden olabildiğince kaçınmak için diğer idari birimlerle giriştiği rekabet olarak tanımlanabilir. Bazı durumlarda idari birimlerin eylemleri firma veya üretim faktörü sahiplerinin davranışlarını etkileyebilir. İdari birimler mobil olan veya mobilite potansiyeline sahip firma veya üretim faktörlerini kendi hükümlerlik bölgelerine çekmek veya halihazırda yerleşmiş olanları elde tutmaya devam etmek için vergi veya diğer mali teşvikleri aktif bir biçimde kullanabilirler. Keza idari birimler iktisadi faaliyetler sonucu ortaya çıkması muhtemel dışsal zararlardan kaçınmak için bu türden dışsal zarar taşmalarının meydana geldiği üretim-tüketim faaliyetlerinin kendi sınırları içerisinde cereyan etmesini önleyecek şekilde önlemler alıp, bu amaca uygun faaliyetler içinde olabilirler. İdari birimlerin bir yandan kendi sınırları içerisinde yaşayan nüfusa faydalı olan faaliyetleri ve kaynakları vergi ve benzeri teşvik araçlarıyla cezbetmek; öte yandan, iktisadi faaliyetler sonucu oluşabilecek zararları en aza indirmek için giriştikleri çabaya *aktif idarelerarası rekabet* denir (Kenyon, 1997:14).

Ancak idari birimler her zaman firma ve bireylerin davranışlarını tek başlarına etkileyebilecek büyüklüğe ve güce sahip olmayabilirler. İdari birimler firmaların ve üretim faktörü sahiplerinin davranışlarını olumlu veya olumsuz yönde yönlendirici bazı çabalara girişmeler de tek tek her bir idarenin çabası sonuç üzerinde belirleyici olmayabilir. Başka bir ifadeyle, idareler kendi aralarında birey ve firmaların iktisadi faaliyetlerini etkilemek için rekabette olsalar bile tek bir idari birim birey ve firmaları cezbetmek için ne tür mali tedbir alırsa alsın başat bir pozisyon elde edemeyebilir. İktisadi faaliyetleri yönlendirmeye çalışan ve oldukça homojen güce sahip çok sayıda idari birim söz konusu olabilir. Keza, mobilite potansiyeli yüksek olan çok fazla sayıda birey ve firma da mevcut olabilir. Bu durumda idareler arasında gerçekleştirilen rekabet *tam rekabet* olarak değerlendirilebilir.

Globalleşme sonucu ulusal sınırların mobilitesi fazla olan üretim faktörleri önünde bir engel olmaktan çıkması; üretimin ve diğer iktisadi faaliyetlerin gün geçtikçe daha fazla uluslararasılaşması; dış ticaretin ve finansal piyasaların liberalleşmesi ve bilgiye erişimin internet ve benzeri yeni teknoloji unsurları yoluyla birey ve firmalar için kolaylaşması, birey ve firmaların kendi çıkarlarını azamileştirecek fırsatları elde etme ve üstlenecekleri maliyetlerden kaçınma olanaklarını artırmaktadır. Bireyler ve firmalar faydalanmak istedikleri ürün ve hizmetler hakkında daha fazla ve daha doğru bilgiye sahip olabilmekte ve bu mal ve hizmetlere erişim olanakları büyük bir hızla artmaktadır. Günümüzde birey ve firmalar, içinde yaşadıkları idari birimlerin performanslarını ulusal ve ülkelerarası düzeyde diğer birimlerin performansı ile karşılaştırabilecek durumdadırlar. Bu durum birey ve firmaların tercih olanaklarını artırmakta ve diğer idari birimlerle kendi birimlerinin performansını karşılaştırmak suretiyle tercihte bulunabilmelerine yol açmaktadır. Bu eğilim sonucunda idari birimler, kendi sınırları içinde ikamet eden birey ve firmaların diğer idari birimlere yerleşmelerini engellemek için onların istek ve tercihlerini daha fazla dikkate almak durumunda kalmaktadırlar. İdareler kendi aralarında diğer idarelerin performanslarını dikkate alarak rekabete girişmektedirler. Bu tip bir rekabet, *karşılaştırmaya dayalı rekabet* (yardstick competition)'tir.

İdarelerarası rekabet benzer güçlere sahip idari birimler (ulus devletler arasındaki rekabet, yerel yönetimler arasındaki rekabet v.b.) arasında meydana gelebilir ya da farklı güç ve özelliklere sahip idari birimler (merkezi yönetimlerle yerel yönetimler veya federal devletle federe devletler arasındaki rekabet) arasında oluşabilir. Birinci durumda yatay, ikincisinde ise dikey rekabet söz konusudur. İdareler arasında rekabetin meydana gelmesi için bazı koşulların mevcudiyeti gereklidir (Boyne, 1996:718-719). Öncelikle diğer idari birimlerle ilişkiye girme olanağı olmayan ve kendi içinde tekdüze bir yapıya sahip olan bir idari yapılanmada idarelerarası rekabetin gerçekleşmesi zordur. Rekabetin ortaya çıkabilmesi için çok fazla sayıda idari birimi bünyesinde barındıran parçalanmış bir yapılanma oluşmalıdır. İdari birimlerin fazla sayıda olmasının rekabeti meydana çıkarması için bu idari birimlerin yeniliği, çeşitliliği, çoğulculuğu ve farklılığı meydana çıkarabilecek düzeyde bir özerkliğe sahip olmaları gereklidir. Kendi başına hareket edemeyen, diğer idari birimlerden farklı ve ayrı

davranamayan idareler benzer yapıdaki idari birimlerle bile rekabet edemeyebilir. Ve nihayet, rekabetin şiddeti ve varlığı farklı idari birimlerin yerel ve ayrı gelir kaynaklarına sahip olmalarını gereklidir.

Bu açıklamalardan sonra şimdi başlıca devletlerarası rekabet teorilerini özetlemeye çalışalım. (Bkz: Tablo-1.)

Tiebout Modeli

Tiebout (1956) modelinde temel aktör bireylerdir. Bireyler farklı idari birimler tarafından sunulan mal ve hizmet sepetlerini karşılaştırmak suretiyle yerleşecekleri idari birimi seçme olanağına sahiptirler. Model, bireylerin (seçmen ve tüketiciler) farklı idari birimler tarafından sunulan mal ve hizmet demeti ve vergi paketleri hakkında tam bilgi sahibi olduklarını, çok farklı özelliklere sahip birden çok idari birim (devletler, eyaletler, yerel yönetim birimleri) arasından diledikleri herhangi birini seçebildiklerini ve bireylerin tam mobiliteye sahip olduklarını varsayar (Kenyon, 1997:18). Keza modele göre idari birimler arasında olumlu ya da olumsuz herhangi bir taşma etkisi söz konusu değildir ve her idari birim, kendisi tarafından sunulan kamusal mal ve hizmetler paketinin ortalama maliyetini asgariye indirecek şekilde optimum hacimde faaliyet göstermektedir.

Model, çok sayıda alt düzeyde yerel yönetim birimine sahip büyük şehir yönetimlerinde hane halkına yönelik idarelerarası rekabeti açıklamaya uygun bir modeldir ve yukarıda sıralanan varsayımlar gerçekleştiği takdirde bu tip yerel yönetim birimleri tarafından üretilen mal ve hizmetler hem gerektiği kadar (tahsis etkinliğine) hem de mümkün olan en düşük maliyetle (üretim etkinliği) sunulabilir. Üretilen mal ve hizmetlerin finansmanı ödeme gücü ilkesi yerine fayda ilkesine göre alınan vergilerle gerçekleştirilir. Tiebout Modeli, son derece kısıtlayıcı varsayımları nedeniyle eleştiriye açık bir modeldir. Firmaların modelde yer almaması, bu modelin iktisadi kalkınmaya yönelik idarelerarası rekabet olayını açıklamada yetersiz kalmasına yol açmaktadır (Kenyon, 1997:20).

Tablo 1. İdarelerarası Rekabet Teorileri

Varsayımlar	Rekabet Türü	Rekabetin Etkisi	Modelin Eksikleri
--------------------	---------------------	-------------------------	--------------------------

<p>Tiebout (1956) Bireyler tercihte bulunabilirler; tam bilgi ve mobiliteye sahiptirler; çok fazla sayıda idari birim var; taşma etkisi yok.</p>	<p>Vergi/hizmet paketine dayalı olarak bireylere yönelik rekabet; büyük şehir/varoş/banliyöler arasındaki rekabete uygulanabilir.</p>	<p>Verimlilikte artış var; tahsiste etkinlik var; vergilemede fayda ilkesi söz konusu.</p>	<p>Model firmaları içermez; tam mobilitte ve tam bilgi varsayımları abartılıdır.</p>
<p>Oates/Schwab (1991) Vergi/hizmet paketlerini kullanmak suretiyle mobil firmalar için rekabet; çok sayıda idari birim var; taşma etkisi yok.</p>	<p>Vergi/hizmet paketlerine dayalı olarak firmalar için rekabet; büyük şehir/varoş/banliyöler arasındaki rekabete uygulanabilir.</p>	<p>Verimlilikte artış var; tahsis etkisi yok; vergiler fayda ilkesine göre alınır.</p>	<p>Bireyler arasındaki rekabeti içermez; tam bilgi ve firmaların pazarlık gücünün olmaması varsayımları gerçekçi değil.</p>
<p>McGuire (1991) Vergi/hizmet paketlerini kullanmak suretiyle mobil bireyler için rekabet; bireyler yeniden dağıtım konusunda tercih hakkına sahip ve vergiler ödeme gücü ilkesine dayalı olarak alınır.</p>	<p>Vergi/hizmet paketine dayanılarak bireylere yönelik rekabet; devletler ve eyaletler arasındaki rekabete uygundur.</p>	<p>Verimlilikte artış var; tahsis etkisi yok; kamusal hizmetler veya vergiler optimal olmayan düzeyde sunulur; yüksek gelir düzeyindeki mükellefler için seçici vergi kolaylıkları söz konusudur.</p>	<p>Model birey ve firmaların rollerini ayırt etmekte başarılıdır.</p>
<p>Wolkoff (1992) İdareler mobil firmaların kalmalarını sağlamak için iktisadi kalkınmaya yönelik sübvansiyonları kullanır; bazı firmalar mobil diğerleri değildir; idareler ve firmalar stratejik davranırlar.</p>	<p>Sübvansiyon paketine dayanılarak firmalara yönelik rekabet vardır; iktisadi kalkınma programları için yeterince büyük olan kent veya eyaletlere uygulanabilir.</p>	<p>Verimlilik ve tahsis etkisi ile adaleti dikkate almaz; mobil olmayan firmalara sağlanan sübvansiyonların neden rasyonel olduğunu izaha çalışır.</p>	<p>Ülke açısından değil tek bir idare açısından kalkınma politikalarının rasyonelitesine odaklanır; birey ve firmaların rolüne değinilmez.</p>

<p>Beslev/Case (1995) Seçmenler komşu idareler hakkındaki bilgileri kullanabilir; bireyler mobil değil; kamu hizmetlerinin maliyetini politikacılar seçmenlerden daha iyi bilir; bazı politikacılar ise rant kollamaktadır.</p>	<p>Kıyaslamaya dayalı rekabet söz konusudur; devletler /eyaletler arasındaki rekabete uygundur.</p>	<p>Tahsis etkinliğini ve adaleti dikkate almaz; kıyaslamaya dayalı rekabet her zaman verimlilik artışını garantilemez.</p>	<p>19 farklı denklemden genelleme yapmak zordur; kamusal hizmetler modele dahil değildir; firmalara rol verilmemiştir; sıfır mobilite varsayımı eleştiriye açıktır.</p>
<p>Breton (1996) Devletler arasında ve içindeki rekabete odaklanır; devletler rızayı, bireyler ise faydalarını azamileştirmeye çalışır.</p>	<p>Model, devletlerarası veya uluslararası rekabete uygulanabilir.</p>	<p>Rekabet şiddetli ise kamusal mal/hizmetler etkin bir biçimde sunulabilir.</p>	<p>İktisadi kalkınmaya yönelik rekabete fazla eğilmez; birey ve firmaların ayrı ayrı oynadıkları rollere değinmez.</p>

Kaynak: Kenyon, 1997, s.19.

Model, belirli varsayımlar altında vergi rekabetinin faydalı, vergilerin uyumlaştırılmasının ise zararlı olduğunu ileri sürer. İlk varsayıma göre kontrol ettikleri bütçe vasıtasıyla belirli yararlar elde etme olanağına sahip olan ve bu yararları artırmak için kamu kesiminin büyüklüğünü azamileştirmek isteyen bürokrat ve politikacılardan müteşekkil “*leviathan devlet*” mevcut olmalıdır. İkinci varsayıma göre vergi rekabeti leviathan devletin büyümesini engellemelidir.

Oates-Schwab Modeli

Tiebout geleneğinin devamı niteliğinde olan Oates-Schwab (1991) modelinde hane halkı yerine sermayenin mobilitesi üzerinde odaklanılmaktadır. Farklı idari birimler, vergileri indirmek ve firmalara daha fazla hizmet (yol, güvenlik ve itfaiye hizmetleri v.b.) sunmak suretiyle mobil sermaye stokları için rekabet ederler. Daha fazla sermaye stoku, ilgili idari birimin sınırları içine çekildiği ölçüde bu bölgede yaşayanlar daha fazla ücret alabilirler. Bu idari birimin sınırları içinde ikamet edenler yüksek ücret düzeyi ile daha az tahsil edilen vergilerle kamusal mal ve hizmetlerin maliyetinin artmasının olumsuz sonuçları arasında

karşılaştırma yapmak ve tercihlerini buna göre oluşturmak durumundadırlar. Model, bütçe kısıtına bağlı olmak koşuluyla yerel yönetim birimlerinin hedefinin kendi sınırları içinde ikamet eden birey ve firmaların refahını azamileştirmek olduğunu varsayar. Modelde olumlu veya olumsuz taşma etkisi yoktur ve rekabetçi bir piyasanın meydana gelmesini sağlayacak ölçüde yerel yönetim birimi mevcuttur. İlgili idari birimde ikamet edenler bu birimde yerleşen firmalar tarafından kendilerine sağlanabilecek ücret olanakları hakkında tam bilgiye sahiptirler; firmalar ise, farklı idari birimlerde kendilerine sunulan vergi ve harcama paketlerini doğru bir şekilde değerlendirebilme yeteneğine sahiptirler. Yerel yönetim birimlerinin firmalarla yaptıkları pazarlıkların ve firmalara göre hazırlanan vergi/harcama paketlerinin optimal düzeyinin belirlenmesi çabalarının maliyeti sıfırdır. Buna karşılık firmalar stratejik bir biçimde hareket ederler. Hem hanehalkı hem de firmalar fayda ilkesine göre vergilendirilirler. İdari birimler firmaların kendi bölgelerine yerleşmelerini temin etmek için ya sübvansiyon uygulamalarına başvururlar veya firmalara sundukları mal ve hizmetlerin maliyetini karşılamayacak düzeyde düşük vergi almak yoluna girerler. İlgili bölgede yaşayanlar ile firmaların çıkarı bir yerden sonra çatışmaya başlar. Bölge sakinleri firmalara sağlanan kolaylıklar sayesinde daha fazla iş bulabilmekte ve daha fazla ücret alabilmektedirler, ancak firmalara sağlanan kolaylıkların artmaya devam etmesi halinde vergi gelirlerinin azalması ve kamu tarafından sunulan mal ve hizmetlerin maliyetinin artması sonucu meydana gelen ilave maliyetler, istihdam ve ücret artışı nedeniyle ortaya çıkan yararları aşabilir. Bu noktada firmalara ilave kolaylıkların sağlanması bölgede ikamet eden bireylerin yararına olmaz (Kenyon, 1997:20). Model, tam bilgi varsayımı nedeniyle eleştiriye açık bir modeldir.

McGuire Modeli: Tahripkar Rekabet

McGuire (1991), olumlu sonuçlar ortaya koymayan ve tahripkar rekabetle (destructive competition) sonuçlanan bir idarelerarası rekabet modeli ortaya koyar. Modele göre bireyler yeniden dağıtımla ilgili tercihlere sahiptir ve bu nedenle ödeme gücü ilkesine dayalı vergi sisteminin uygulanmasını isterler. Ülke nüfusu gelir ve mobilite açısından heterojendir. Bireylerin ve firmaların sıfır mobiliteye sahip olmaları koşulu ile optimal kamusal hizmet-vergi paketi hesaplanabilir. Ancak bu düzeye ulaşılması son derece zordur. Herhangi bir idari birim, daha zengin ve görece daha mobil birey ve firmaların yerleşim kararlarını kendi lehine değiştirmek için vergilerde indirim yapmayı isteyebilir. Zira vergileri

düşürmek suretiyle kendi bölgesinde ikame etmeye teşvik edilen birey ve firmalardan elde edilecek ilave gelir mevcut sakinlerden elde edilen gelirlerdeki azalmayı kolayca telafi edebilir. Ancak bütün idari birimlerin aynı yönde davranmak için yeterli teşviğe sahip olmaları, tahripkar bir rekabetin ortaya çıkmasına yol açar. Daha zengin ve mobil birey ve firmaları cezbetmek için farklı idari birimlerin giriştiği yarışma kamu hizmetlerinin optimal düzeyinin altında sunulması veya diğer vergi mükelleflerinin vergi yükünün anormal ölçüde artması ile sonuçlanabilir. Bu durumda tahsis etkinliği sağlanamazken hanehalklarının mobilitesi nedeniyle üretimde etkinliğe ulaşılabilir (Kenyon, 1997:21). Ancak daha az mobiliteye sahip olan bireyler daha mobil olanlara kıyasla daha yüksek vergi yükü ile karşılaşırken (yatay eşitsizlik) ve yüksek gelir düzeyindeki vergi mükellefleri seçici vergi kolaylıklarından yararlanma olanağına kavuşurken düşük gelir düzeyindekilerin vergi yükü artar (dikey eşitsizlik). Bu model oyun teorisindeki *mahkumun çelişkisi* (prisoner's dilemma) ile benzerlikler gösterir (Kenyon, 1997:22): Her halükarda en iyi durum, hiçbir rakibin karşılayamayacağı efektif vergi indirimleri önermesi; ikinci en iyi senaryo, bütün idari birimler refahı azamileştirici bir strateji takip edeceklerinden, hiçbir idari birimin vergi indirimi teklif etmemesi; üçüncü en iyi durum idari birimlerin tümünün vergi indirimi önermesi ve en kötü durum, herhangi bir birimin rakipleri vergi indirimi teklif ederken herhangi bir vergi teşviği önermemesidir. Bu model en iyi eyaletlere uygulanabilir. Federal devletlerdeki çok sayıda eyalet her biri ödeme gücü ilkesine göre tahsil edilen satış ve gelir vergilerine dayanmak zorundadır. Öte yandan, eyalet yönetimlerinin çoğu refah ödemeleri gibi bir dizi yeniden dağıtıcı harcama yapmak durumundadır. Model daha zengin ve güçlü firmaları cezbetmek için devletlerin vergi indirim ve kolaylıklarını kullanmalarını mümkün kıldığından hem bireyleri hem de firmaları içerir ve bu nedenle daha önceki modellerin aksine idarelerarası rekabette birey ve firmaların rollerini ayırt etme potansiyeline sahiptir.

Wolkoff Modeli

Wolkoff (1992), idari birimler tarafından firmaların yerleşme ile ilgili kararlarını etkileyip etkilemediğine bakılmaksızın başvuran tüm firmalara sübvansiyon sağlanması gibi rasyonel olmayan kamu politikalarının varlığının, iktisadi kalkınma programlarına dayanan bir model ile açıklanıp açıklanamayacağını sorgular. Modelde idari birimler, mobil firmaların kendi bölgelerinde kalmalarını sağlamak için iktisadi kalkınma teşvikleri kullanırlar. Modeldeki temel sorun idari

birimlerin potansiyel olarak mobil olan ve olmayan firmaları ayırt etmede karşılaştıkları güçlütür. Firma ve idari birimlerin stratejik davrandığı modelde kullanılan metodoloji *oyun teorisidir* (Kenyon, 1997:22-23). Öncelikle, Wolkoff bütün muhtemel sonuçların yer aldığı bir oyun ağacı oluşturur. Her sonuçta firmaların mobil olup olmadıkları, sübvansiyon talep edip etmedikleri, firmaların idari birimden ayrılmaya karar verip vermedikleri yer alır. Mümkün olmayan veya anlamsız olan sonuçlar ayıklandıktan sonra, ikinci aşamada idari birimin farklı eylemlerinin beklenen değerlerinin yer aldığı denklemler oluşturulur. Beklenen değerler, firmaların mobil olup olmadıklarına, sübvansiyonun büyüklüğüne, firma yatırımlarının idari birime sağladığı faydaya, idari birimde yaşayan kişilerin ilgili firmalara sübvansiyon vermeyi reddetmeleri halinde ortaya çıkacak siyasi maliyete dayanır. Beklenen değerler azamileştirilmesi için idari birimde yaşayan topluluğun sübvansiyonun büyüklüğünü ve verilmesini belirleme seçeneğinin olması gerektiği varsayılır. Model, mevcut iktisadi kalkınma programlarında rasyonel olmayan iki farklı durumun olduğunu izah eder. Mobil olan ve olmayan firmaların ayırt edilmesinin güç olduğu varsayımı altında, aynı miktarda sübvansiyon talep eden iki firmaya yönelik politikada en avantajlı strateji, her ikisine de daha az miktarda sübvansiyon sağlamaktır. Bu durumda verilen sübvansiyon nedeniyle ilgili idari birime yerleşme ihtimali olmayan firma sübvansiyon almış olacağından kaynaklar israf edilmiş olacaktır. İdari birimin, firmaları ayırt etmek için, sübvansiyonların verilmesini belirsiz bir hale getirmesi durumunda, büyük miktarda sübvansiyonun yerleşmeyi düşünmeyen firmalara verilmesi önlense de, bazı mobil firmaların talebi yerine getirilmemiş olacaktır. Öte yandan, belirli bir politikanın ekonomik getirisinden daha ziyade politik getirisinin önemsenmesi de rasyonel olmayan davranışın ortaya çıkmasına neden olabilir.

Besley-Case Modeli

Besley ve Case (1995) modelinde seçilmiş kamu görevlilerinin hesap verilebilirliği açısından birey-seçmenlerin oy ve tercihleri önemli bir yere sahiptir. Model eksik bilgi varsayımına dayanır: Politikacılar seçmenlere kıyasla kamusal mal ve hizmetlerin maliyeti hakkında daha fazla bilgiye sahiptir ve seçmenler kendi idari birimlerinin performansını komşu idari birimlerdeki vergisel değişimleri dikkate alarak değerlendirirler. Politikacılar rant kollayan (kötü) ve kollamayan (iyi) politikacılar olmak üzere ikiye ayrılır. Rant kollama, sunulan kamusal mal ve hizmetin maliyetini aşan düzeylerde fazla vergilerin toplanmasına

yol açtığı ölçüde üretimde etkinliği azaltıcı bir faktör olarak kabul edilir. Politikacılar seçmenlerin kendilerine yönelik inançlarını etkileyebilmek için vergisel konularda stratejik davranma eğilimindedirler. Komşu idari birimlerdeki vergisel değişiklikler baz alındığında seçmenlerin çıkarı açısından daha kötü vergisel değişiklikler gerçekleştiren politikacılar “kötü” politikacıdır. Model, federe devletler, siyasi ve iktisadi birliklerdeki devletler ve büyük şehirlerdeki daha alt düzeydeki yerel yönetim birimleri arasındaki rekabete uygun bir modeldir. Ancak bu modelde idarelerarası rekabetin etkilerini tanımlamak daha zordur (Kenyon, 1997:23-24). Tahsis etkinliği ve adalet konularını ele almaz; rant kollama faaliyetlerinin olmaması durumunda üretimde etkinlik oluşabilir, ancak sonuçları son derece karmaşıktır. Politikacıların türüne ve maliyetlerin yapısına bağlı olarak vergi yapısı ve seçmenlerin davranışları ile ilgili 19 farklı sonuç ortaya çıkabilir. Modele göre seçmenler kamusal mal ve hizmet sunumunu değil, vergisel değişiklikleri dikkate alırlar. Oyun teorisi modelinin karmaşıklığı modelin ampirik açıdan test edilmesini zorlaştırır.

Breton Modeli: Devletlerarası Rekabet

Albert Breton (1996), devletlerarası rekabetle ilgili genel bir teori geliştirmiştir. Model, çok geniş bir yelpazede rekabet faaliyetlerini içerir: Devletler içinde idare edilenlerin desteğini sağlamaya yönelik rekabet, devletler ve diğer sosyal kurumlar arasındaki rekabet, farklı düzeylerdeki (örneğin; devletler ve yerel yönetimler arasındaki) idari birimler arasındaki rekabet ve aynı düzeydeki devletler veya idari birimler arasındaki rekabet (Kenyon, 1997:25-26). Modele göre bireyler faydalarını azamileştirmeye çabalarken devletler bireyler (vatandaşlar, seçmenler, tüketiciler) ve firmaların rızasını azamileştirmeye çalışırlar. Devletlerarası rekabet vatandaşların ödediği vergiler ile devlet veya diğer idari birimler tarafından sunulan mal ve hizmete atfedilen değer arasında bir bağlantı kuracak şekilde oluşur. Ancak rekabet zararlı etkiler de ortaya koyabilir. Örneğin, idarelerarası rekabet bazı durumlarda istikrarsızlığa neden olabilir. Devletlerin firmaları cezbetmek amacıyla daha gevşek kurumlar vergisi uygulamalarına başvurmaları diğer devletlerin de aynı yönde davranmak suretiyle kurumlar vergisi standartlarını aşağıya çekmeleri “dibe doğru yarışa” yol açabilir. Keza, büyük şehirlerde vergilerin artırılması zengin hane halkının banliyölere itilmesine, azalan vergi gelirlerini telafi etmek isteyen kent yönetimlerinin vergileri tekrar artırmalarına ve tekrar banliyölere göçün ortaya çıkmasına yol açan krizlere neden olabilir. Bununla birlikte modelde öngörülen bu tip

istikrarsızlıklar ya da etkinsizlikler, modelin varsaydığı potansiyel faydaların yanında ikincil öneme sahiptir. Modelin temel öngörülerinden biri devletler (eyaletler) ile yerel yönetimler arasında meydana gelecek rekabetin gözlemlenmesinde ulusal devletlerin önemli bir role sahip olduğudur. Ulusal devletler veya AB gibi ekonomik ve siyasi birimlerde birlik merkezi yönetimi, yasaklar ve standartlar koyarak (örneğin, vergi ihracını yasaklayarak) ve daha kötü durumda olan idari birimlerin daha iyi olanlar ile eşit koşullarda rekabet etmesini olanaklı kılmayı amaçlayan bölgesel kalkınma politikaları veya devletlerarası bağış ve hibeler yoluyla rekabetin sonuçlarını iyileştirebilir.

3.SONUÇ

Soğuk savaş yıllarında iki kutup arasında süren kıyasıya rekabet, piyasa ekonomisine dayalı sistemin merkezi planlamaya dayalı sistem karşısında üstünlüğünü ilan etmesiyle farklı bir yapıya bürünmektedir. Günümüzde rekabet artık sistemler arasındaki rekabettir (Sinn, 2002). Ekonomik sistemler arasındaki rekabet büyük ticaret blokları ile ticaret yapan bu bloklar içindeki ülkeler arasındaki rekabete dönüşmüştür. Bu rekabet düşük vergi oranları gibi teşvikler yardımıyla mobil üretim faktörlerini cezbetmeyi içermektedir. Rekabetin derecesi sermaye ve emeğin gittikçe artan mobilitesi ile artmaktadır. Rekabette başarılı olmak firma düzeyinde üstün bir rekabet gücüne sahip olmayı ve sürdürmeyi gerektirir. Bunun için firmaların faaliyette buldukları ve yerleştikleri ülkedeki ekonomik ortam ve içinde yaşanan sistemin (şehir, yerel yönetim, devlet v.b.) firmanın başarısını sürdürmesini sağlayacak bir yapıda olması gereklidir. Devletlerin ülke içinde meydana çıkacak piyasa başarısızlıklarını ortadan kaldırmak için dizayn olmaları halinde bu yeni durumdan karlı çıkabilirler.

Devletler gittikçe artan oranda farklı idari birimlerin sınırlarını aşan emek ve sermaye akımlarının var olduğu bir ortam içerisinde faaliyet göstermektedirler. Mobil üretim faktörlerinin kendi idari biriminin sınırları içerisine çekmeye yönelik olarak farklı teşvikler uygulamaya konulmaktadır. Mali araçlar kullanılarak yapılan rekabet (mali rekabet) içerisinde gider rekabeti ve vergi rekabeti önemini gittikçe artırmaktadır.

KAYNAKLAR

- BESLEY, Timothy and Anne CASE, “Incumbent Behavior: Vote-Seeking, Tax-Setting, and Yardstick Competition”, *The American Economic Review*, vol. 85, no. 1 (March), 1995, ss. 25–45.
- BOYNE, George A. 1996. “Competition and Local Government: A Public Choice Perspective.” *Urban Studies*, vol. 33, nos. 4–5, 1996, ss.703–21.
- BRETON, Albert, *Competitive Governments: An Economic Theory of Politics and Public Finance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- DANIES, Howard ve Paul ELLIS, “Porter’s Competitive Advantage of Nations: Time for The Final Judgement?”, *Journal of Management Studies*. 37:8, December 2000, ss. 1189-1213.
- KENYON, Daphne A., “Theories of Interjurisdictional Competition”, *New England Economic Review*. March/April 1997, ss.13-35.
- MARKUSEN, J., *Productivity, Competitiveness, Trade Performance and Real Income: The Nexus Among Four Concepts*. Ottawa, Supply and Services Canada, 1992.
- McGUIRE, Therese J., “Federal Aid to States and Localities and the Appropriate Competitive Framework.” In Kenyon, Daphne A. and John Kincaid, eds. *Competition among States and Local Governments: Efficiency and Equity in American Federalism*. Washington, DC: The
- OATES, Wallace E. and Robert M. SCHWAB, “The Allocative and Distributive Implications of Local Fiscal Competition.” In Kenyon, Daphne A. and John Kincaid, eds., *Competition among States and Local Governments: Efficiency and Equity in American Federalism*. Washington, DC: The Urban Institute Press, 1991.
- OECD, *The Technology and the Economy: The Key Relationships*. Paris: OECD, 1992.
- SINN, Hans-Werner, *The New Systems Competition*, NBER Working Paper Series, January 2002, <http://www.nber.org/papers/w8747>.
- TIEBOUT, Charles, “A Pure Theory of Local Expenditure.” *Journal of Political Economy*, vol. 64, 1956, .ss. 416–24.

WILDASIN, David E., "Fiscal Competition: An Introduction", *Journal of Public Economic Theory*. 5 (2), 2003, ss.169-176.

WOLKOFF, Michael J., "Is Economic Development Decision Making Rational?", *Urban Affairs Quarterly*. vol. 27, 1992, ss. 340–55.